

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА**

УДК 373.31:372.850.2

Марія Кузьма-Качур, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики початкової освіти

Маріанна Горват, кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри теорії та методики початкової освіти
Мукачівського державного університету

**ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ
ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА**

У статті виокремлено шляхи удосконалення акмеологічного середовища для формування предметних компетентностей молодших школярів на уроках природознавства: створення акмесередовища, формування акмеологічної позиції учня, використання акметехнологій у навчанні, активне включення молодших школярів у різні види пізнавальної діяльності та співпраця вчителя і учнів. Автор уточнює сутність категорії “предметна природознавча компетентність”, пропонує модель акмеологічного середовища навчання природознавства.

Ключові слова: акмеологічне середовище, акмеологічна позиція учня, акметехнології, формування природничих компетентностей.

Рис. 1. Літ. 5.

Марія Кузьма-Качур, кандидат педагогических наук,
доцент кафедры теории и методики начального образования

Марианна Горват, кандидат педагогических наук,
старший преподаватель кафедры теории и методики начального образования
Мукачевского государственного университета

**ПУТИ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ АКМЕОЛОГИЧЕСКОЙ СРЕДЫ ДЛЯ ФОРМИРОВАНИЯ
ПРЕДМЕТНЫХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ НА УРОКАХ ПРИРОДОВЕДЕНИЯ**

В статье представлены пути усовершенствования акмеологической среды для формирования предметных компетентностей младших школьников на уроках природоведения: образование акмесреды, формирование акмеологической позиции ученика, использование акметехнологий в процессе обучения, активное включение младших школьников в различные виды познавательной деятельности и сотрудничество между учителями и учениками. Автор уточняет сущность категории “предметная природоведческая компетентность”, предлагает модель акмеологической среды обучения природоведения.

Ключевые слова: акмеологическая среда, акмеологическая позиция ученика, акметехнологии, формирование естественных компетенций.

Mariya Kuzma-Kachur, Ph. D. (Pedagogy), Associate Professor
of the Theory and Methodology of Primary Education Department

Marianna Horvat, Ph. D. (Pedagogy), Senior Lecturer
of Theory and Methodology of Primary Education Department
Mukachevo State University

**THE WAYS TO IMPROVE THE ACMEOLOGICAL ENVIRONMENT FOR CREATING THE SUBJECT
COMPETENCIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS AT THE NATURAL SCIENCE LESSONS**

The article deals with the ways to improve the acmeological environment for creating the subject competencies of primary school pupils at the natural science lessons namely: the creation akme environment, the formation of acmeological position of the pupil (the desire to self-knowledge and a healthy lifestyle, taking humanistic values, the ability to analyze and reflex, the desire for self-fulfillment and the creativity to success training and other activities), the implementation of akmetechнологies in learning (a technology of game modelling, the problem-search technologies, training techniques, technologies cooperative learning, technology developing training, technology personally oriented training; multimedia technology; design technology education), an active involvement of primary school pupils in various types of cognitive activities (individual or collective) and the cooperation of teachers and students.

Keywords: an acmeological environment, a student's acmeological position, learning's acme-technologies, natural competencies' forming.

Постановка проблеми. В останні роки освітнього середовища, яке б забезпечило активізуються процеси пошуку і формування предметних компетентностей у визначення механізмів удосконалення початковій школі з позиції акмеологічного підходу.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

Компетентнісний підхід у навчанні є актуальною проблемою сьогодення, особливо у початковій школі. Саме компетентнісний є одним з підходів побудови програм предметів освітніх галузей початкової школи. Мета педагогічної діяльності вчителя-класовода – сформувати компетентну особистість молодшого школяра на основі розвитку пізнавального інтересу, навчити самостійно мислити, забезпечити засвоєння знань, умінь і навичок.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Актуальні аспекти проблеми обґрунтування та реалізації акмеологічного підходу, розробки акмеологічної концепції розвитку професіонала, створення і використання акмеологічних технологій досліджували А. Деркач, О. Дубасенюк, В. Закиїн, В. Гладкова, Н. Кузьміна, І. Ніколаеску, В. Огнев'юк, С. Пальчевський, С. Пожарський та ін. Вони вважали, що на формування здатності неперервного особистісно-фахового самовдосконалення спеціаліста сприяє застосування акмеологічних технологій особистісного й професійного розвитку, що є надзвичайно актуальним в системі підготовки майбутніх фахівців у вищій школі.

В останні роки з'явилися публікації в яких висвітлюється проблема створення акмеологічного середовища у ЗНЗ (О. Власенко, Л. Завадська, Л. Паламарчук, М. Садовий та ін.).

Необхідність акмеологічного підходу в навчально-виховному процесі початкової школи, як такої, що створює передумови для формування комунікабельної, креативної, самостійно мислячої особистості, що прагне досягти успіху [1]. Практичні аспекти створення акмесередовища у початковій школі розглядали Л. Гриневич, С. Макачук, Т. Туранська.

В контексті задач нашого дослідження, для підвищення якості розвитку і становлення особистості молодшого школяра як суб'єкта діяльності та суспільних відносин; розвитку механізмів самоорганізації, саморозвитку, саморегуляції, самореалізації, спрямованих на досягнення кожною дитиною вершин свого індивідуального розвитку, її соціалізації в сучасному суспільстві вбачаємо за необхідне зосередити увагу на формуванні предметних компетентностей молодших школярів на уроках природознавства.

Мета статті. Виокремлення шляхів удосконалення акмеологічного середовища для формування предметних компетентностей молодших школярів на уроках природознавства.

Виклад основного матеріалу. Метою сучасної шкільної освіти є цілісний і стійкий розвиток людини як умова її духовності і досконалості. Незаперечним є те, що перші

повчальні життєві кроки, дослідження і вивчення найближчого довкілля здійснюється дитиною ще в дошкільні. У початковій школі вивчається предмет природознавство, метою якого є – “формування природознавчої компетентності учнів шляхом засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, опанування способів навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи” [4, 186]. Зміст його передбачає знайомство з елементарними фізичними, хімічними, біологічними, географічними знаннями. Молодший школяр починає усвідомлювати себе, як частину природи, в нього зароджується здатність до самопізнання та рефлексії. У цьому віці, який вирізняється сенситивністю, необхідно поступово забезпечити набуття учнями якості самостійного здобуття знань, навчати виробляти власний стиль учіння та пошуку дій для вирішення поставлених завдань. Багаторічні дослідження показали, що оволодіння набутого поколіннями соціального, духовного досвіду, розвиток умінь і навичок, ціннісних установок до діяльності формуються з дитинства. Якщо у молодших школярів загальна культура не сформована, то її важко сформувати на наступних життєвих етапах.

Актуальність акмеологічного підходу до освіти визначається загостренням проблеми якості освіти сучасної школи. Ключовим завданням сучасної загальноосвітньої школи загалом і початкової зокрема, є якість освіти. Під якістю шкільної освіти ми розуміємо сукупність властивостей, які обумовлюють її пристосованість до реалізації соціальних запитів з формування і розвитку інтелектуальної високодуховної особистості. На думку Л. Гриневич та Т. Туранської “шкільна акмеологія – це наука про саморозвиток зростаючої людини як суб'єкта життєдіяльності в освітньому просторі школи” [2, 6].

Предметна природознавча компетентність – особистісне утворення, що характеризує здатність учня розв'язувати доступні соціально і особистісно значущі практичні та пізнавальні проблемні задачі, пов'язані з реальними об'єктами природи у сфері відносин “людина – природа”. Формувати предметну природознавчу компетентність молодших школярів можливо за умови створення освітнього середовища, яке б забезпечило високий рівень засвоєння природознавчих знань, постійне удосконалення умінь і навичок дослідження природи з метою кращої ідентифікації себе з природним довкіллям. Нині виникає необхідність пошуку шляхів удосконалення освітнього середовища для

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

формування предметних компетентностей молодших школярів на уроках природознавства.

Важливою умовою для підвищення якості освіти є створення акмеологічного середовища та формування акмеологічної позиції учня в навчальному процесі, що могла б виступити передумовою й показником особистісної зрілості учня як людини, як майбутнього професіонала. Сучасна початкова школа має забезпечити розвиток дитини як особистості та як вищої цінності сучасного суспільства – майбутнього громадянина, виявити її таланти, розумові та фізичні здібності.

Ми схиляємось до думки І. Ніколаеску, що акмеологічне шкільне середовище – це простір школи та зв'язаного з нею соціуму, духовно формуючі впливи яких спрямовані на досягнення акмеологічно значимих результатів як учнями так і вчителями в умовах творчих пошуків та престижу самовдосконалення в зонах автентичного самовизначення [3].

Процес формування предметних компетентностей на уроках природознавства у початковій школі, на нашу думку, може бути успішним за умови дотримання такої моделі акмеологічного середовища навчання природознавства:

Створене акмеологічне шкільне середовище впливає на формування акмеологічної позиції учня, яка визначатиме його дії у відповідності до поставлених цілей. На думку Р. Попелюшки, акмеологічна позиція учня – це особистісна орієнтація на успіх у різних видах діяльності, у міжособистісних відносинах як у структурі навчання й виховання, так і в подальшому розвитку свого творчого потенціалу [5]. Акмеологічна позиція інтегрує в собі такі суттєві характеристики: налаштування на вільний і самостійний вибір, власне ставлення до реальних цінностей, вибір форми активної діяльності, установка на успіх. Акмеологічна позиція учня є актом самовизначення особистості в кожній конкретній навчальній ситуації, який

спрямований на досягнення у навчанні, особистісній та соціальній сферах, що в подальшому буде визначати активність і прагнення особистості до досягнень у майбутній професійній діяльності. Акмеологічна позиція молодшого школяра може бути умовою й показником навчальної та соціальної зрілості, стимулювати інтелектуальний, емоційний і вольовий потенціал особистості.

В процесі формування предметних компетентностей на уроках природознавства важливо врахувати такі складові компоненти акмеологічної позиції молодших школярів: прагнення до самопізнання та здорового способу життя, прийняття гуманістичних цінностей, уміння аналізувати та рефлексувати, прагнення до самореалізації і творчості, до успіхів у навчанні та інших видах діяльності. Рівень сформованості означених компонентів визначає рівень сформованості акмеологічної позиції особистості. Спрямованість педагогічних дій на розвиток акмеологічної позиції активізує особистісні резерви учня, забезпечує оволодіння навчальним матеріалом, та рух до свого власного “акме” на етапі шкільного навчання та в майбутньому.

Так як головною метою “Природознавства” є оволодіння учнями уявлень про цілісність природи, виховання гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної екологічно мислити, самостійно розв'язувати природознавчі теоретичні і практичні задачі, дбайливо ставитися до природи, розуміти значення життя як найвищої цінності, то акмеологічний педагогічний процес повинен здійснюватися відповідно до таких принципів:

- пріоритетність творчого розвитку учнів з використанням змісту освіти як матеріалу для дослідження;
- ототожнення процесу навчання учнів з процесом наукового дослідження;
- різноманітність дослідницької діяльності;
- домінуюча відповідальність і самостійна пізнавальна активність учня;

Рис. 1. Модель акмеологічного середовища навчання природознавства

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АКМЕОЛОГІЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ ПРИРОДОЗНАВСТВА

- роль учителя як наукового керівника;
- співтворчість учня і вчителя як дослідників у мажорному психологічному кліматі.

Відповідно процес діяльності здійснюється за такими етапами:

I. Діагностичний

II. Аналітико-прогностичний

III. Моделювання, створення акмеологічного середовища

IV. Корекція. Рефлексія

V. Моніторинг рівня розвитку і рівня креативності.

Нині науковцями розроблена та апробована низка акмеологічних технологій навчання, які можуть використовуватися вчителями-практиками для формування предметних компетентностей на уроках природознавства. До числа найбільш ефективних можна віднести такі:

- технології ігromodelювання;
- проблемно-пошукові технології;
- тренінгові технології;
- технології кооперативного навчання;
- технології розвивального навчання;
- технології особистісно орієнтованого навчання;

- мультимедійні технології;

- проектна технологія навчання (метод проектів).

Акметехнології спрямовані на формування мотивації до самоствердження, пізнання себе, свого внутрішнього світу, усвідомлення себе частиною природи та найближчого соціуму. При застосування акметехнологій велика роль відводиться вчителю. Вчитель-акмеолог – це людина, яке є духовно, професійно та соціально зрілою особистістю.

Водночас, акметехнології передбачають урізноманітнення форм, методів і засобів формування природничої компетентності молодших школярів, які б сприяли створенню розвивального середовища для спілкування учнів з природою, спостереження за її об'єктами, організації активної діяльності дітей у природі.

Природним розвивальним середовищем у приміщенні (класних кімнатах – куточок природи) на території навчального закладу (город, квітник, сад), та у найближчих до території школи природних угрупованнях (парк, сквер, ліс, водойма).

Про значущість природного розвивального середовища у розвитку природничої компетентності молодших школярів свідчать активне включення молодших школярів у різні види діяльності на них, як-от:

- спостереження;
- ігрова діяльність;

- практична діяльність, складовими якої є пошуково-дослідницька і природоохоронна діяльність учнів;

- спілкування дітей з природними об'єктами.

Акмеологічний розвиток тісно пов'язаний з внутрішнім світом дитини, як джерелом особистісного зростання, її загальною культурою. Культура розглядається і як сукупність матеріальних і духовних цінностей суспільства, і як моральний стан його, і як рівень розвинутої, і як ступінь досконалості соціального і розумового розвитку. Тому навчальний процес природознавства слід планувати з:

- використанням місцевого природознавчого та краєзнавчого матеріалу у навчальних цілях;

- проведенням регулярних екскурсій у природу, населеним пунктом, у краєзнавчий або природничий музей, будинок природи, планетарій, обсерваторію;

- проведенням систематичних спостережень за природою;

- проведенням дидактичних ігор;

- проведенням уроків у формі подорожі, усного журналу, репортажу з місця подій та ін.;

- проведенням свят до дня Землі, космонавтики, прильоту птахів та ін.;

- проведенням власних учнівських досліджень;

- виконанням завдань пошуково-творчого характеру;

- проведенням екологічних акцій тощо.

Спільна праця вчителя і учня веде до успіху обох. Використання такого широкого інструментарію акмеологічного розвитку в системі навчання природознавства позитивно впливає на поступальне просування до нових вершин учня, що прогресивно впливає на якість його освіти в цілому та освіти з формування природничої компетентності молодшого школяра.

Висновки. Таким чином, процес удосконалення навчання природознавства з метою покращення формування природничої компетентності молодшого школяра може здійснюватися такими шляхами: через створення акмесередовища, через формування акмеологічної позиції учня, через використання акметехнологій у навчанні, через активне включення молодших школярів у різні види пізнавальної діяльності та через співпрацю вчителя і учнів.

Перспективним є дослідження щодо покращення якісних характеристик форм і методів навчання природознавства в процесі формування природничої компетентності молодшого школяра.

1. *Акмеологія: учеб. пособ. / А. Деркач, В. Зазыкин. – СПб.: Питер, 2003. – 256 с.*

2. *Гриневич Л.А. Практичні основи акмеологічного*

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І КРИТЕРІЇВ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

розвитку особистості школяра в початковій школі (1 – 2 клас): Метод. пос. з мультимедійним додатком / Л.А. Гриневич, Т.М. Туранська – Кам'янець-Подільський: науково-метод. центр ЗОШ №7, 2014. – 79 с.

3. Николаєску І. Практичні основи акмеологічного розвитку особистості в умовах освітньо-інформаційного простору: навчально-методичний посібник. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://library.ippro.com.ua/attachments/article/160/>

[Практичні%20основи.pdf](#). – Заголовок з екрану.

4. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1 – 4 класи. – К.: Видавничий дім “Освіта”, 2012. – 392 с.

5. Попелюшко Р. Акмеологічний підхід як умова підвищення якості освіти. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://lib.khnu.km.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/1223/1/1.doc> – Заголовок з екрану.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016

УДК 37.048.4:811.111:338.48

Антон Заблоцький, директор центра дистанційного навчання
Університету “КРОК”, м. Київ

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ І КРИТЕРІЇВ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ

У статті розглянуто теоретичний та практичний досвід виявлення педагогічних умов і критеріїв розвитку пізнавальної діяльності студентів дистанційної форми навчання.

Ключові слова: дистанційне навчання, технології дистанційного навчання, дистанційне навчання в Україні.

Літ. 5.

Антон Заблоцький, директор центра дистанційного навчання
Університету “КРОК”, г. Киев

ВИЯВЛЕННЯ ПЕДАГОГІЧЕСКИХ УСЛОВИЙ И КРИТЕРИЕВ РАЗВИТИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОВ ДИСТАНЦИОННОЙ ФОРМЫ ОБУЧЕНИЯ

В статье рассмотрены теоретический и практический опыт выявления педагогических условий и критериев развития познавательной деятельности студентов дистанционной формы обучения.

Ключевые слова: дистанционное обучение, технологии дистанционного обучения, дистанционное обучение в Украине.

Anton Zabolotskiy, Director of Distance Learning Center
University “The Corporation of Educational Development and Resources”, Kyiv

THE DETECTION OF PEDAGOGICAL CONDITIONS AND CRITERIA OF THE DEVELOPMENT OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS OF DISTANCE LEARNING

The article deals with the theoretical and practical experience of identifying the pedagogical conditions and criteria of learning of students of distance learning.

Keywords: distance learning, distance education technology, distance learning in Ukraine.

Актуальність дослідження. Входження України до європейського освітнього простору передбачає розв’язання нових завдань, що пов’язані з реформуванням освіти. Розвиток ринкових відносин в Україні посилює конкурентні вимоги до всіх сфер суспільного життя, зокрема в сфері вищої освіти. Сьогодні вищі навчальні заклади зіткнулися з низкою проблем, пов’язаних з економічною кризою та посиленням конкуренції між ВНЗ. Адаптація українських вищих навчальних закладів до нових умов розвитку інформаційного суспільства

вимагає впровадження ефективних процесів управління, пов’язаних з підприємницьким ініціативами та інноваційними рішеннями.

Метою статті є обґрунтування пріоритетних педагогічних умов і критеріїв розвитку пізнавальної активності студентів дистанційної форми навчання.

Виклад основного матеріалу. Під “дистанційним навчанням” В.Ю. Биков та В.М. Кухаренко розуміють форму організації навчального процесу, за якої її активні учасники (об’єкт і суб’єкт навчання) досягають цілей